

MULTIKULTURALIZM VƏ TÜRK XALQLARI

Türkan Mahmudzada

Türkoloji mərkəzin mütəxəssisi

mahmudzadturkan@gmail.com

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Xülasə

Multikulturalizm müxtəlif etnik, dini və mədəni qrupların bir cəmiyyət daxilində qarşılıqlı hörmət, tolerantlıq və bərabərlik prinsipləri əsasında birgə yaşamasını ifadə edən mühüm ictimai-siyasi və mədəni anlayışdır. Müasir dövrdə bu anlayış qloballaşma prosesləri fonunda daha da aktuallaşmış, dövlətlərin daxili siyasətində və beynəlxalq münasibətlərdə mühüm yer tutmağa başlamışdır. Lakin multikulturalizm yalnız müasir dövrün məhsulu deyil; o, bir çox xalqların tarixi inkişafında təbii şəkildə formalaşmışdır. Bu baxımdan türk xalqları multikultural dəyərlərin tarixi daşıyıcısı və praktik tətbiqçisi kimi xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Türk xalqları geniş coğrafiyada – Orta Asiyadan Anadoluya, Qafqazdan Sibiryaya qədər yayılmışdır. Bu geniş ərazi müxtəlif mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların kəsişmə nöqtəsi olmuşdur. Tarixi İpək yolu üzərində yerləşən türk dövlətləri fərqli xalqlarla iqtisadi, mədəni və sosial əlaqələr quraraq multikultural mühitin inkişafına töhfə vermişdir.

Türk xalqlarının ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri tolerantlıq və qonaqpərvərlik ənənəsidir. Tarixi mənbələr göstərir ki, türk dövlətlərində müxtəlif dinlərin nümayəndələri sərbəst şəkildə öz inanclarını yaşada bilmişlər. Məsələn, Qızıl Orda dövləti və Osmanlı imperiyası dövründə fərqli din və millətlər bir arada sülh şəraitində yaşamışdır. Bu da multikulturalizmin praktik nümunəsi kimi qiymətləndirilə bilər. Orta əsrlərdə türk-islam dövlətlərində multikultural ənənələr daha da inkişaf etmişdir. Səlcuqlar və xüsusilə Osmanlı imperiyası dövründə müxtəlif dinlərin nümayəndələri – müsəlmanlar, xristianlar və yəhudilər bir arada yaşamışdır. Osmanlı dövlətində tətbiq edilən “millet sistemi” hər dini icmaya

müəyyən hüquq və azadlıqlar verirdi. Bu sistem icmaların öz dini, hüquqi və mədəni məsələlərini daxili şəkildə idarə etməsinə imkan yaradırdı. Bu baxımdan Osmanlı modeli multikultural idarəetmənin klassik nümunələrindən biri hesab olunur.

Açar sözlər: multikulturalizm, türk xalqları, ənənə, dəyər, sülh.

Multiculturalism and the Turkic peoples

Turkan Mahmudzada

Specialist of the Turkological Center

mahmudzadturkan@gmail.com

Azerbaijan State University

Summary

Multiculturalism is an important socio-political and cultural concept that expresses the coexistence of different ethnic, religious and cultural groups within a society based on the principles of mutual respect, tolerance and equality. In modern times, this concept has become even more relevant against the backdrop of globalization processes and has begun to occupy an important place in the domestic politics of states and international relations. However, multiculturalism is not just a product of the modern era; it has naturally formed in the historical development of many nations. In this regard, the Turkic peoples have a special importance as historical bearers and practical implementers of multicultural values.

The Turkic peoples are spread over a wide geography - from Central Asia to Anatolia, from the Caucasus to Siberia. This vast territory has been a crossroads of various cultures and civilizations. Located on the historical Silk Road, the Turkic states have contributed to the development of a multicultural environment by establishing economic, cultural and social relations with different peoples.

One of the most important characteristics of the Turkic peoples is their tradition of tolerance and hospitality. Historical sources show that representatives of various religions were able to freely practice their beliefs in the Turkic states. For

example, during the Golden Horde and Ottoman Empire, different religions and nationalities lived together in peace. This can be seen as a practical example of multiculturalism. Multicultural traditions developed further in the Turkic-Islamic states during the Middle Ages. During the Seljuks and especially during the Ottoman Empire, representatives of different religions – Muslims, Christians and Jews – lived together. The "nation system" applied in the Ottoman Empire granted certain rights and freedoms to each religious community. This system allowed communities to manage their own religious, legal, and cultural affairs internally. In this respect, the Ottoman model is considered one of the classic examples of multicultural governance.

Keywords: *multiculturalism, Turkic peoples, tradition, value, peace*

Eyni zamanda, türk xalqları arasında dil və mədəniyyət baxımından yaxınlıq olsa da, hər bir xalq özünəməxsus adət-ənənələrini qoruyub saxlamışdır. Azərbaycanlılar, qazaxlar, qırğızlar, türkmənlər, özbəklər və digər türk xalqları ortaq köklərə malik olsalar da, müxtəlif mədəni xüsusiyyətləri ilə multikultural zənginlik yaradırlar. Bu müxtəliflik daxilində birlik prinsipi türk dünyasının əsas xüsusiyyətlərindən biridir.

Türk xalqlarında multikulturalizmin digər mühüm aspekti mədəni müxtəlifliyin qorunmasıdır. Türk dünyası daxilində ortaq dil ailəsi və tarixi köklər mövcud olsa da, hər bir xalq özünəməxsus mədəniyyətə malikdir. Azərbaycanlıların muğam sənəti, qazaxların köçəri həyat tərzı və dombra musiqisi, qırğızların “Manas” dastanı, özbəklərin memarlıq irsi və türkmən xalçaçılığı bu zənginliyin nümunələridir. Bu müxtəliflik bir tərəfdən fərqlilikləri qoruyur, digər tərəfdən isə ortaq mədəni kimlik çərçivəsində birləşir.

Multikultural dəyərlər sistemində dialoq və qarşılıqlı anlaşma mühüm yer tutur. Fərqli mədəniyyətlər arasında qurulan dialoq stereotiplərin aradan

qaldırılmasına, yanlış təsəvvürlərin azalmasına və qarşılıqlı etimadın formalaşmasına imkan yaradır. Mədəniyyətlərarası dialoq yalnız sosial münasibətləri deyil, həm də iqtisadi və siyasi əməkdaşlığı gücləndirir. Bu dəyərlərin mühüm istiqamətlərindən biri də insan hüquq və azadlıqlarına hörmətdir. Multikultural cəmiyyətlərdə hər bir fərd öz kimliyini sərbəst şəkildə ifadə etmək, öz dilində danışmaq və dini etiqadını azad şəkildə həyata keçirmək hüququna malikdir. Bu isə demokratik cəmiyyətin əsas göstəricilərindən biridir

Müasir dövrdə də türk dövlətləri multikulturalizmin inkişafına xüsusi önəm verir. Azərbaycan Respublikası multikulturalizmi dövlət siyasəti səviyyəsində təşviq edir və bu sahədə beynəlxalq nümunə kimi çıxış edir. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi və müxtəlif mədəniyyətlərarası layihələr bu istiqamətdə mühüm addımlardır.

Müasir dünyada multikultural dəyərlərin tətbiqi müxtəlif formalarda həyata keçirilir. Bir çox ölkələr bu prinsipləri dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi qəbul etmişdir. Azərbaycan Respublikası da multikulturalizm ənənələri ilə seçilən ölkələrdəndir. Burada tarixən müxtəlif millətlərin və dinlərin nümayəndələri sülh və qarşılıqlı hörmət şəraitində yaşamışdır. Dövlət səviyyəsində həyata keçirilən siyasət və təşəbbüslər bu ənənələrin qorunmasına və inkişaf etdirilməsinə xidmət edir.

Bununla yanaşı, multikultural dəyərlər müəyyən çağırışlarla da üzləşir. Qloballaşma prosesləri, miqrasiya axınları, mədəni homogenləşmə və bəzi hallarda radikal meyillər bu dəyərlərin davamlılığını təhlükə altına ala bilər. Bu səbəbdən multikultural siyasət yalnız fərqliliklərin qorunmasına deyil, eyni zamanda cəmiyyət daxilində sosial birlik və milli kimliyin möhkəmləndirilməsinə də yönəlməlidir.

Nəticə olaraq, türk xalqları tarixən multikultural dəyərlərin daşıyıcısı olmuş, fərqli mədəniyyətlərin bir arada yaşamasına şərait yaratmışdır. Bu ənənələrin qorunması və inkişaf etdirilməsi müasir dövrdə də böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Multikulturalizm yalniz kecmisin mirasi deyil, hem de gələcəyin sülh və sabitliyinin təminatıdır.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev, Kamal. Azərbaycan multikulturalizmi. Bakı: Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, 2017.
2. Mehdiyev, Ramiz. Azərbaycan: qloballaşma dövrünün tələbləri. Bakı, 2015.
3. Nəbiyev, Bəxtiyar. Türk xalqları tarixi. Bakı: Elm, 2010.
4. Süleymanov, Məhəmməd. Türk dünyası və mədəni əlaqələr. Bakı, 2012.
5. İnalçık, Halil. Osmanlı İmperiyası: klassik dövr (1300–1600). İstanbul, 2003.
6. Həsənov, Əli. Multikulturalizm siyasəti və milli ideologiya. Bakı, 2016.